

Duhan Ahmet KALEM / Hazine ve Maliye Uzmanı

Merve MANAV / Hazine ve Maliye Uzman Yardımcısı

Maliye Uzmanları Derneği 2023, Ankara

Memur Maaşları Asgari Ücrete Yenildi Mi?

ÖZET

Son günlerde kamu personelinin gündemini meşgul eden konuların başında elde ettikleri ücretlerin enflasyon karşısında ki durumu ve satın alma güçlerinde yaşanan azalma gelmektedir. Bu duruma ilişkin olarak diğer ücretli çalışanlarda olduğu gibi kamu personeli de elde ettiği maaşı belirli bir değişkene sabitleyerek ücret performansının belirlenmesini talep etmektedir.

Yukarıda belirtilen performans ölçümüne memurlar açısından bakacak olursak kamuda görev alan oldukça fazla kadro unvanı ve buna ilişkin birden çok derece, kademe ve bunlardan bağımsız bireysel ödemeler bulunduğundan belirli bir değişkene göre unvan bazında karşılaştırma yapmak oldukça zorlaşmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda örnek olarak 1/4 Hazine ve Maliye Uzmanı unvanına ait brüt maaşın asgari ücret düzeyi ve dolar kuru bazında kıyaslamaları yapılacaktır. Bunun yanında memur maaş hesaplamalarında kullanılan katsayılardaki artış oranları ile asgari ücret artış oranları karşılaştırılacaktır.

Bahsi geçen unvana ait net maaş ve net asgari ücret kıyaslaması yapıldığında, çalışmanın devamında (Tablo 4) görüleceği üzere 2013 yılında ilgili unvan maaşı asgari ücretin 5,9 katı nispetindeyken 2023 yılının Ocak ayında söz konusu oran 3,3 kata düşmüştür. Son 10 yıllık süreçte ortaya çıkan durumun anılan unvana özgü olmadığı, memur maaş katsayılarında meydana gelen artış oranının asgari ücrete yapılan artış oranından -2017 yılı hariç- sürekli olarak geride kaldığı görülmektedir. Asgari ücret, Hazine ve Maliye Uzmanı maaşı ve memur maaşlarının 10 yıllık süreçteki kümülatif artış oranları sırası ile %1000, %514, %487 olarak gerçekleşmiştir.¹ Bu verilere dayanılarak asgari ücret artış oranının belirtilen süreçte Hazine ve Maliye Uzmanı maaşı ile memur maaşına kıyasla yaklaşık iki kat daha fazla arttığı açıkça ifade edilebilmektedir.

¹ Ücret ve maaş için net tutarlar baz alınmıştır.

Diğer bir husus ise net asgari ücret tutarı ile Hazine Maliye Uzmanı net maaşının yıllar itibari ile dolar kuru karşısındaki durumudur. Yazının devamında ifade edileceği üzere dolar kuru bazında bakıldığında net asgari ücret 10 yıllık süreçte yaklaşık 350-450 dolar arasında değişkenlik gösterirken Hazine Maliye Uzmanı net maaşı 2500 dolardan yaklaşık 1500 dolar seviyelerine gerilemiştir.²

Özetle, Hazine Maliye Uzmanı net maaşı ve memur maaş katsayıları, asgari ücretin artış oranı ve dolar kuru bazında asgari ücrete karşı 10 yıllık süreçte oldukça geride kalmıştır.

ASGARI ÜCRET VE MEMUR MAAŞLARINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1. Asgari Ücrete İlişkin Genel Bilgiler

Asgari ücret, çalışan bireyin kendisi ve ailesi için zorunlu ve temel ihtiyaçlarını karşılaması amacıyla çalışma karşılığı almış olduğu ücrettir. Asgari ücretin devletler tarafından mevzuat aracılığı ile güvence altına alması, bu ücretin devlet tarafından uygulanan bir sosyal politika müdahale aracı olduğunu göstermektedir. Asgari ücret, ülkelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyleri hakkında ölçüt olarak ele alınması nedeniyle çok sık gündeme gelmekte bu nedenle kamuoyu tarafından da sıkı bir şekilde takip edilmektedir.

Asgari ücret mevzuat ile işverenin vicdani kanaatinden bağımsız bir şekilde kural altına alınarak çalışanın insani yaşam standartlarını sürdürmesini güvence altına alınması demektir. Nitekim Birleşmiş Milletler tarafından 10.12.1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Bildirgesi'nin 22 nci ve 25 inci maddeleri ile çalışma hayatı düzenlenmiş ve güvence altına alınmıştır. Tüm bunlar göstermektedir ki asgari ücret düzeyi işçinin kendisi ve ailesinin insan onuruna yaraşır bir hayat yaşamasını amaçlamakta ve evrensel bir sosyal hak olma niteliğindedir.

Dünya tarihi incelendiğinde, asgari ücretin ortaya çıkışı her ne kadar Hamurabi Yasalarına dayandırılrsa da bugünkü durumuna ulaşmasının ilk adımları 1890'lı yıllarda Yeni Zelanda ve Avustralya'da ortaya çıkan endüstriyel uyuşmazlıkların çözümünde uygulanması ile ortaya çıkmıştır. Yasal olarak ilk uygulamalar 1894 yılında Yeni Zelanda'da Endüstriyel Uzlaşma ve Tahkim Kanunu (Industrial Conciliation and Arbitration Act) ile gerçekleşmiştir. İlk olarak daha az işçiyi kapsamakla beraber sektörler arası kıyaslama yapıldığında daha kötü şartlar altında çalışan sektördeki işçiler için uygulanmaya başlanmış, zamanla gelişen sanayi ve

² Döviz kurunda 1.1.2023 tarihi baz alınmıştır.

hizmet kolları ile kapsamı genişletilmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Asgari Ücretin Tespiti Sözleşmesi'nde (ILO Recommendation No. 135) altı temel ilkeye değinmiştir. Bu ilkeler genel olarak;

- İşçilerin ve ailelerinin ihtiyaçları,
- Ülkedeki ücretlerin genel düzeyi,
- Yaşam maliyeti ve bundaki değişiklikler,
- Sosyal güvenlik hakları,
- Diğer sosyal grupların yaşam standartları ile ilişkisi,
- Yüksek istihdamın sağlanması ve korunması, verimlilik düzeyleri ile ekonomik kalkınma gereksinimlerini içeren ekonomik faktörler şeklindedir.

Sonuç olarak devlet sosyal bir oluşum olmasının gereği olarak vatandaşlarının insani bir yaşam sürdürmesi için belirli bir düzeyin altında ücret ödenmemesini yasalar aracılığı ile garanti altına almaktadır.

Türkiye tarihine bakılacak olursa yasal olarak düzenlenmiş bir ücretin gerekliliğine ilk olarak 1923 yılında düzenlenen İzmir İktisat Kongresi'nde değinilmiş olsa da Türkiye'de asgari ücrete ilişkin ilk yasal düzenleme 15.06.1936 tarihli ve 3330 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 3008 sayılı İş Kanunu ile yapılmış fakat 1951 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Asgari ücrete yönelik temel esaslar ise 01.08.2004 tarihli ve 25540 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Asgari Ücret Yönetmeliği ile düzenlenmiştir. Bu yönetmelik ile asgari ücrete ilişkin amaç, kapsam ve dayanaklar ile ücretin belirlenmesine ilişkin ilke ve esaslar gibi başlıklar ele alınarak asgari ücret detaylandırılmıştır. Yönetmeliğe göre; asgari ücret işçilere normal bir çalışma günü karşılığı ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücreti temsil etmektedir. Asgari ücretin belirlenmesinde esas alınan kriterler ülkelerin sosyoekonomik yapılarına ve dönemlerine göre değişiklik göstermektedir.

Asgari ücret "Asgari Ücret Komisyonu" tarafından en geç iki yılda bir olmak üzere belirlenmektedir. Her yıl teamül olarak aralık ayında dört kez toplanılarak belirli kriterler çerçevesinde bir sonraki yıl uygulanacak olan tutar belirlenmekte ve Temmuz ayında Komisyon tekrar bir araya gelerek Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan enflasyon verilerine dayanarak söz konusu ücrete ara zam yapılmasını değerlendirmektedir. Komisyon, ücretin belirlenmesinde; ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durumu, ücretliler geçinme indekslerini, bu indeksler yoksa geçinme indekslerini, fiilen ödenmekte olan ücretlerin genel

durumunu ve geçim şartlarını göz önünde bulundurur. Ücret, bütün işkollarını kapsayacak şekilde belirlenir. Ücretin, bir günlük olarak belirlenmesi esastır. Aylık, haftalık, saat başına, parça başına veya yapılan iş tutarına göre ücret ödenen durumlarda gerekli ayarlamalar buna göre yapılır. Belirlenen ücret Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmekte ve yayınlandığı ayı takip eden aydan itibaren tüm işkolları ve işçiler için geçerli olmaktadır. Söz konusu Yönetmeliğin 12 nci maddesi “*İşçilere, Komisyonca belirlenen ücretlerden düşük ücret ödenemez. İş sözleşmelerine ve toplu iş sözleşmelerine bunun aksine hükümler konulamaz. İşverenler tarafından, işçilere sağlanan sosyal yardımlar sebebiyle asgari ücretten herhangi bir indirim yapılamaz.*” şeklinde düzenlenmiştir.

2. Memur Maaşlarına İlişkin Genel Bilgiler

Toplumların ekonomik, siyasal ve sosyolojik olarak örgütlendiği ilk çağlardan beri devlet kavramı ve buna bağlı olarak kamu hizmeti içinde bulunan zamana ve etnik yapıya göre değişkenlik gösterse de sürekli var olmuştur. Kamu hizmeti, kamu hukukunda özellikle de idare hukukunda fazlasıyla kendisine yer edinmiş bir kavram olmakla beraber tarih içinde sosyolojik, ekonomik ve felsefi düşünürler tarafından ele alınmış ve sonuç olarak günümüzde tek ve doğru olan bir tanımı bulunmamasının yanı sıra ülkeden ülkeye göre de değişkenlik göstermektedir. En genel tanımıyla kamu hizmeti; devlet, diğer kamu tüzel kişileri veya bunların gözetim ve denetimi altında bulunan organizasyonların, toplumun genel ve kolektif ihtiyaçlarını karşılamak, kamu yararını sağlamak amacıyla kamuya sunulmuş devamlı hizmetler olarak ifade edilmektedir.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere kamu hizmeti devlet eliyle ya da kamu personelleri aracılığıyla yerine getirilmektedir ve bu hizmetler karşılığında da birtakım mali haklara sahip olmaktadırlar. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4 üncü maddesinde memur; “*Mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın, Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerince genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilenler, bu Kanunun uygulanmasında memur sayılır.*” şeklinde tanımlanmıştır.

Memur ile devlet arasında kurulan ve hayatın bir gereksinimi olarak sarf edilen emeğe karşılık devletin de emeğe biçtiği karşılıklı ilişki maaş olarak nitelendirilmektedir. Kamu personeli beşeri ve fiziki emeğini ortaya koyarak söz konusu mali hakları hak etmekte ve dahası bu hakları da kanunlar aracılığıyla korunmaktadır. Maaşlar, memurun sarf ettiği emek ve kamu hizmeti karşılığı kadro ve unvana göre ödenen parasal bir değişken olarak karşımıza çıkmakla beraber Türk hukukunda çeşitli ve dağınık hukuki dayanakları bulunmaktadır.

Türk kamu personel alanına yönelik en tartışmalı konulardan olan ve ülke gündeminde her zaman popülerliğini koruyan konu hiç şüphesiz ki personelin mali ve sosyal haklarına ilişkin gelişmelerdir. Türkiye’de kamu personelinin mali ve sosyal hakları farklı kanunlar ile düzenlenmiştir. Dolayısıyla bu konuda tek bir kanundan söz etmek mümkün değildir. Kamu personelinin mali haklarını düzenleyen başlıca kanunlar 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, ek ödeme, ücret, zam ve tazminat gibi diğer ödemelerin düzenlendiği 375 sayılı KHK, akademik personelin tabi olduğu unvan derece ve kademe göre belirlenen gösterge rakamları gibi özlük haklarının düzenlendiği 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu, askeri personel özlük haklarının düzenlenmiş olduğu 926 sayılı Türk Silahları Personel Kanunu gibi birçok kanun, KHK, yönetmelik gibi metinlerle personel özlük hakları düzenlenmiştir. Personel maaşının tahakkuk kısmında birden fazla ödeme unsurunun hesaplanmasına esas olmak üzere memurun aylık haklarını etkileyen üç önemli ve temel nitelikte katsayı bulunmaktadır. Bu katsayılar aylık katsayı, taban aylık katsayı ve yan ödeme katsayısıdır. 657 sayılı Kanununun 154 üncü maddesine göre; aylık gösterge tablosunda yer alan rakamlar ile ek gösterge ve kıdem aylığı gösterge rakamlarının aylık tutarlarına çevrilmesinde uygulanacak aylık katsayısı üçer veya altışar aylık dönemler itibarıyla uygulanmak üzere bütçe kanunları ile belirlenmekte Cumhurbaşkanlığı’nın ekonomik gelişmesi, genel geçim şartları ve Devletin mali imkânlarını göz önünde bulundurarak bu katsayıyı yılın ikinci yarısının tamamı veya üçer aylık dönemleri itibarıyla uygulanmak üzere değiştirebilmektedir.

Ancak 2012 yılından itibaren katsayıların artış oranları ‘Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanununun 28 inci maddesi uyarınca imzalandığı yılı takip eden iki yıl için geçerli olmak üzere belirlenmekte ve bu artışlar enflasyonun oranından daha düşük olması halinde aradaki fark katsayı artış oranlarına eklenmektedir.

Memurun kazanılmış hak aylık derece ve kademesine göre aylık gösterge ile çarpılması sonucu bulunan aylık kalemi ilk defa 1.3.1970 tarihinde uygulanmaya başlamıştır. 1970 yılında 7 olan bu katsayı 1 Ocak 2023 ila 1 Temmuz 2023 dönemi için 0,433684 olarak uygulanmaya devam edilmektedir. Söz konusu katsayı aylık kaleminin yanında ek gösterge, kıdem aylığı, çeşitli ücret ve tazminat gibi diğer tahakkuk kalemlerinin hesaplanmasında da kullanılmaktadır.

Taban aylık hesaplanmasında kullanılan gösterge 375 sayılı KHK’da 1000 olarak belirlenmiş ve bu rakamın taban aylık katsayısı ile çarpılması sonucu bulunan taban aylık ise ilk defa 1.1.1989 tarihinde uygulanmaya başlamıştır. 1989 yılında 220 olarak uygulanan bu katsayı 1 Ocak 2023 ila 1 Temmuz 2023 döneminde 6,787992 olarak uygulanmaya devam edilmektedir.

Niteliği ve çalışma şartları açısından g işlerde çalışan personellere ödenen tutarı ifade eden iş gl zammı, hayat ve sağlık için tehlike arz eden hizmetlerde çalışanlara ödenen tutarı ifade eden iş riski zammı, temininde, görevde tutulmasında veya belli yerlerde istihdam edilmesinde güçlük bulunan elemanlar için ödenen tutarı ifade eden eleman temininde güçlük zammı ile Sayıştay'a hesap vermekle yükümlü olan saymanlarla vezne açığından sorumlu veznedarlara ödenen tutarı ifade eden mali sorumluluk zammının toplamından oluşan yan ödeme aylığının hesaplanmasında kullanılacak gösterge rakamları, 2006/10344 sayılı Devlet Memurlarına denecek Zam ve Tazminatlara İlişkin Bakanlar Kurulu Kararında düzenlenmiştir. Söz konusu göstergeler ile çarpılacak olan yan ödeme katsayısı ilk defa 1.3.1974 tarihinde uygulanmaya başlamıştır. 1974 tarihinde 4 olarak kullanılan bu katsayı 1 Ocak 2023 ila 1 Temmuz 2023 dönemi için 0,137535 olarak uygulanmaya devam edilmektedir.

Bilindiği üzere memur tahakkuk kalemi çeşitli tahakkuk kalemlerinden oluşmaktadır. Ek deme ve özel hizmet de bu ödeme kalemleri arasında yer almaktadır. Ek deme 375 sayılı KHK da düzenlenmiş olup söz konusu ödemede kullanılacak oranlar söz konusu KHK'ya ekli 1 sayılı cetvelde yer almaktadır. Ek deme en yüksek devlet memuru aylığının memur maaş katsayısı ile çarpılması neticesinde bulunacak tutara ek ödeme oranının uygulanması ile hesaplanmaktadır. Bir diğer kalem olan zel Hizmet Tazminatı ise 657 sayılı Kanunun 152 nci maddesi ve Devlet Memurlarına denecek Zam ve Tazminatlara İlişkin Kararnamede düzenlenmiştir. Söz konusu ödeme ilgili personelin unvan ve derecesine göre belirlenen zel Hizmet Tazminatı oranı ile en yüksek devlet memuru aylığının çarpılması neticesinde bulunmaktadır. En yüksek Devlet memuru aylığı ise En yüksek devlet memuru olarak kabul edilen İdari İşler Başkanının gösterge ve ek gösterge aylıklarının toplamı ile aylık katsayının çarpılması ile bulunmaktadır. Grldği üzere her iki tahakkuk kaleminde de tüm kamu personelinde aynı olan katsayılar kullanılmakta ve hesaplamaların temelinde aylık katsayı yer almaktadır.

YILLAR İTİBARI İLE MEMUR MAAŞININ VE KATSAYILARIN ASGARİ ÜCRET BAZINDA KARŞILAŞTIRILMASI

1. Memur Maaş Artış Oranları (2014-2023)

Son yıllarda ülkemizde yaşanan enflasyonist süreç nedeniyle kamu personeline yüksek oranlarda enflasyon farkı ile birlikte refah payı verilmesine rağmen satın alma gücü kamu personeli açısından tatmin edici bir noktaya ulaşamamıştır. Verilen bu farklılara ek olarak Asgari Geçim İndirimi uygulamasından vazgeçilmiş ve vergi istisnası sistemine geçilerek net maaş kalemi yükseltilmiştir. Bunların yanında son düzenlemeler ile birlikte bazı meslek ve unvan grupların da özel oran, puan ek gösterge vb. artışına gidilerek satın alma güçleri belirli bir noktaya yükseltilmeye çalışılmıştır.

Kamuda halihazırda memur statüsünde bulunan yaklaşık 1400 kadro unvanı ve sayısız görev unvanı bunun yanında her unvana ait farklı derece kademeler ve kişiye özel ek tazminat ödenek vb. gibi tahakkuk unsurları bulunduğundan kamuda görev yapan bütün unvanlara ait net brüt maaş analizi yapmak mümkün değildir. Bu nedenle bu başlık altında örneklem olarak seçilmiş birinci derece dördüncü kademe Hazine ve Maliye Uzmanının yıllar itibari ile net ve brüt maaşları incelenecektir.

Tablo 1. 1/4 Hazine ve Maliye Uzmanı Maaşı

Memur Maaşı (Hazine ve Maliye Uzmanı)						
Yıl/Ay	Brüt Maaş	Net Maaş	Brüt Fark Tutar	Net Fark Tutar	Brüt Fark Oran	Net Fark Oran
2013/1	6040,85	4571,97	-	-	-	-
2014/1	6532,63	4881,12	491,78	309,15	8,14	6,76
2015/1	6731,65	5036,59	199,02	155,47	3,05	3,19
2016/1	7581,4	5666,35	849,75	629,76	12,62	12,50
2017/1	8201,8	6126,99	620,4	460,64	8,18	8,13
2018/1	9271,19	6924,87	1069,39	797,88	13,04	13,02
2019/1	11157,54	8343,05	1886,35	1418,18	20,35	20,48
2020/1	12482,44	9338,55	1324,9	995,5	11,87	11,93
2021/1	14169,18	10625,92	1686,74	1287,37	13,51	13,79
2022/1	20124,19	15194,43	5955,01	4568,51	42,03	42,99
2023/1	36479,58	28058,03	16355,39	12863,6	81,27	84,66
Kümülatif Artış Oranı					503,88	513,70

Not: Hiçbir ek ödeme almayan personel baz alınmıştır.

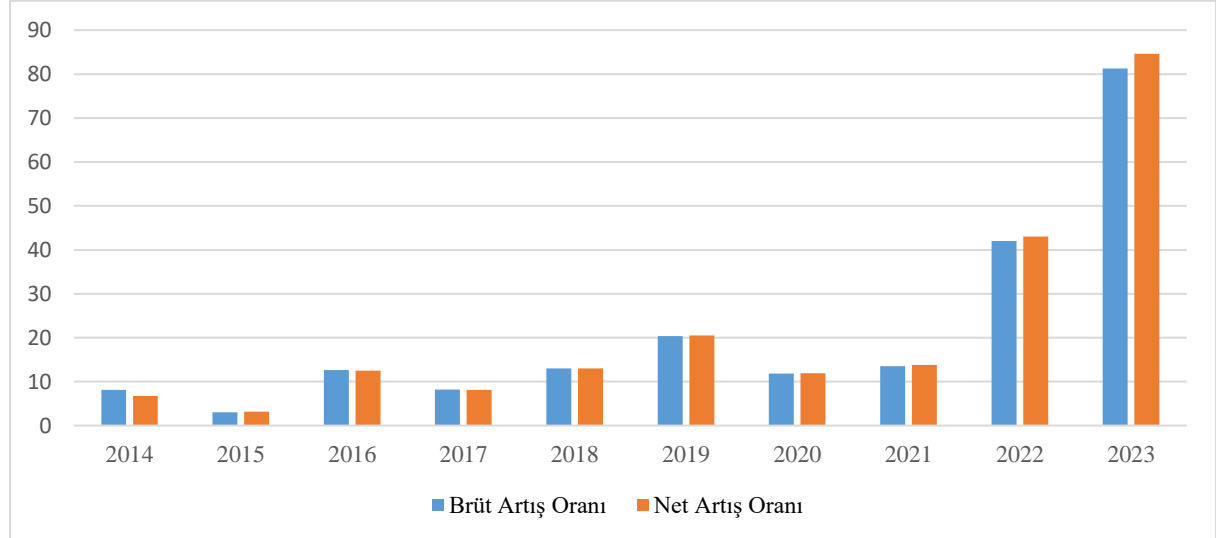
657 sayılı Kanununun 154 üncü maddesinde; “Aylık gösterge tablosunda yer alan rakamlar ile ek gösterge ve kıdem aylığı gösterge rakamlarının aylık tutarlarına çevrilmesinde uygulanacak aylık katsayısı ile memuriyet taban aylığı göstergesine uygulanacak taban aylık katsayısı üçer veya altışar aylık dönemler itibariyle uygulanmak üzere Genel Bütçe Kanunu ile

tespit olunur. Ancak mali yılın ikinci yarısında, memleketin ekonomik gelişmesi genel geçim şartları ve Devletin mali imkânları göz önünde bulundurulmak suretiyle Cumhurbaşkanı bu katsayıları ikinci yarının tamamı veya üçer aylık dönemleri itibarıyla uygulanmak üzere değiştirmeye yetkilidir.” hükmü yer almaktadır.

İlgili kural uyarınca ülkemizde katsayılar 6 aylık dönemler itibarıyla belirlenmektedir. Katsayılar belirlenirken toplu sözleşmede belirlenen oran, enflasyon farkı ve son zamanlarda literatüre giren refah payı dikkate alınmaktadır. İzleyen bölümlerde artış oranları asgari ücret ile muhakeme edileceği için Tablo 1’de artış oranları yıllık olarak baz alınmıştır.

Tablo 1’de görüleceği üzere brüt ve net maaşlarda yapılan artış oranı yıllık bazda 2015 yılına kadar düşük enflasyon sebebi ile %10 altında kalmış, 2016-2021 arası %10 ile %20 arasında seyir etmesine rağmen 2022 yılı ve 2023 yılının ilk altı ayında oldukça yüksek seviyelere ulaşmıştır. Burada unutulmaması gereken nokta verilen artış tabloda cari yılın maaşına yansımış olsa bile ilgili oran geçmiş yılın enflasyon oranı ve var ise ilgili yılın refah payına tekabül etmektedir.

Grafik 1. Hazine ve Maliye Uzmanı Net/Brüt Maaş Artış Oranları

Yukarıda bulunan grafiğe bakıldığında brüt ve net artış oranlarının paralel bir seyir izlediği görülmektedir. 2022 ve 2023 yıllarında kayda değer bir artış olmamakla beraber net maaş daha fazla artmıştır. Bunun nedeni ise asgari ücret vergi istisnası olarak karşımıza çıkmaktadır. Asgari ücrete memur maaş katsayısından daha fazla zam yapılması ile birlikte kesinti kalemlerinden gelir vergisi ve damga vergisi kesintileri azalmış net maaş buna bağlı olarak artmıştır. Tablonun son satırında bulunan kümülatif artış oranı oranların toplamı olarak algılanmamalıdır. Çünkü söz konusu oran, oranların yüzdesel olarak çarpılması sonucu bulunmaktadır.

2. Asgari Ücret Artış Oranları (2014-2023)

Tıpkı memurda olduğu gibi enflasyonist ortamdan şüphesiz ki özel sektör çalışanları da etkilenmektedir. Bu nedenle özel sektör ücretlerine de yüksek oranlarda artışlar yapılmıştır. Ülkemizde özel sektörde bulunan asgari ücretli çalışan sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir ve sonuç olarak bu sektörde yapılmış olan asgari ücret artış oranlarının incelenmesi zaruri hale gelmektedir.

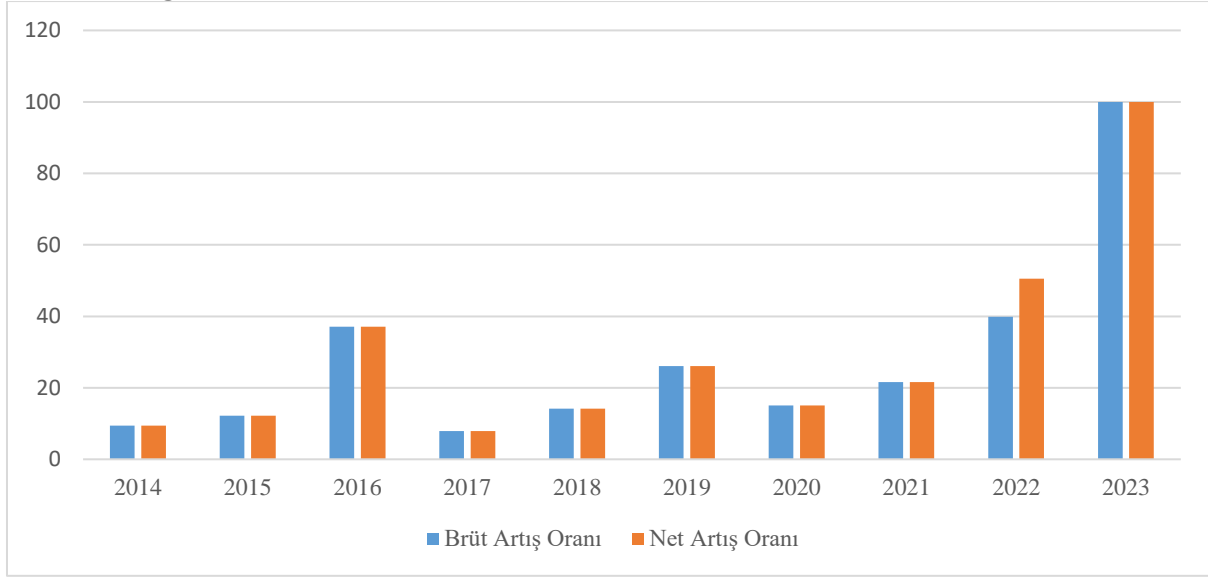
193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 23 üncü maddesinde; “*Hizmet erbabının, ödemenin yapıldığı ayda geçerli olan asgari ücretin aylık brüt tutarından işçi sosyal güvenlik kurumu primi ve işsizlik sigorta primi düşüldükten sonra kalan tutarına isabet eden ücretleri (Şu kadar ki, istisnayı aşan ücret gelirinin vergilendirilmesinde verginin hesaplanacağı gelir dilim tutarları ve oranları, istisna kapsamındaki tutarlar da dikkate alınarak belirlenir. Ödenecek vergi tutarı, bu suretle bulunan vergi tutarının içinde istisna tutara isabet eden kısım düşülmek suretiyle hesaplanır İstisna nedeniyle alınmayacak olan vergi ilgili ayda aylık asgari ücret üzerinden hesaplanması gereken vergiyi aşamaz. Birden fazla işverenden ücret alanlarda bu istisna sadece en yüksek olan ücrete uygulanır.)*” hükmü yer almaktadır. 2022 yılında AGİ uygulamasına son verilmesiyle birlikte eklenen bu hüküm uyarınca asgari ücretten gelir vergisi alınmamaya başlanmış ve diğer ücretliler de bu tutar kadar vergiden istisna tutulmuştur. Bu değişiklik sonucunda Asgari Ücret Belirleme Komisyonu tarafından belirlenen artışlara ek olarak brüt tutara bir etkisi olmasa da net tutara yaklaşık %15 gibi bir katkı sağlanmıştır. Asgari ücretli çalışanlar açısından kamu personeli gibi derece ve kademe vb. farklı parametreler ve kurallar geçerli olmadığından için daha net sonuçlar görülmektedir. Bu başlık altında yıllar itibari ile brüt ve net asgari ücret tutarları incelenecektir.

Tablo 2. Asgari Ücretin Yıllar İtibarıyla Artış Oranı

Asgari Ücret						
Yıl	Brüt Asgari Ücret	Net Asgari Ücret	Brüt Fark TL	Net Fark TL	Brüt Fark %	Net Fark %
2013/1	978,6	773,01	-	-	-	-
2014/1	1071	846	92,4	72,99	9,44	9,44
2015/1	1201,5	949,07	130,5	103,07	12,18	12,18
2016/1	1647	1300,99	445,5	351,92	37,08	37,08
2017/1	1777,5	1404,06	130,5	103,07	7,92	7,92
2018/1	2029,5	1603,12	252	199,06	14,18	14,18
2019/1	2558,4	2020,9	528,9	417,78	26,06	26,06
2020/1	2943	2324,71	384,6	303,81	15,03	15,03
2021/1	3577,5	2825,9	634,5	501,19	21,56	21,56
2022/1	5004	4253,4	1426,5	1427,5	39,87	50,51
2023/1	10008	8506,8	5004	4253,4	100,00	100,00
Kümülatif Artış Oranı					922,69	1000,48

Tablo 2’de görüleceği üzere brüt ve net asgari ücretlerde yapılan artış oranı yıllık bazda 2015 yılına kadar düşük enflasyon sebebi ile %15 altında kalmıştır. 2016-2021 yılları arasında %15 ile %35 arasında seyir etmesine rağmen 2022 yılı ve 2023 yılının ilk altı ayında oldukça yüksek seviyelere ulaşmıştır. Tablo 2’nin son satırında bulunan kümülatif artış oranı oranların toplamı olarak algılanmamalıdır. Çünkü bu sayı oranların yüzdesel olarak çarpılması sonucu bulunmaktadır.

Grafik 2. Asgari Ücret Net/Brüt Maaş Artış Oranları

Yukarıda yer alan Grafik 2 bakıldığında net ve brüt tutarlar 2022 yılı hariç olmak üzere tamamen aynı çizgide ilerlemiştir. Bunun sebebi ise asgari ücretin memur maaşından farklı olarak vergi ve SGK matrahlarına ücretin tamamının dahil edilmesidir. 2022 yılında net ücretin brüt ücretten daha fazla artmasının sebebi ise yukarıda bahsi geçen 23. madde uygulaması ile birlikte asgari ücretten vergilerin istisna tutulmasıdır.

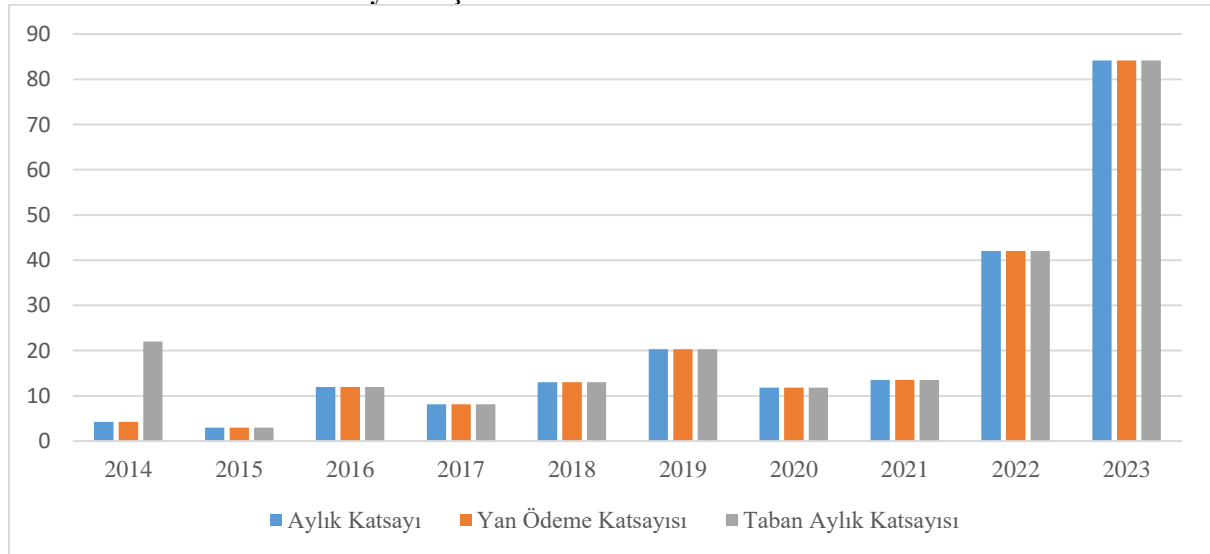
3. Memur Maaş Katsayı Artış Oranları (2014-2023)

Türk kamu personeli maaş/ücret ödemelerinin temelinde katsayı sistemi bulunmaktadır. Belirli puan ve göstergelerle ilgisine göre taban aylık katsayısı, kıdem aylık katsayısı veya aylık katsayı çarpılarak brüt tutarlara, bulunan brüt tutarlardan mevzuatına göre damga ve gelir vergileri kesilerek net tutara ulaşılmaktadır. Katsayılardaki artış memur maaşını doğrudan etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır bu sebeple söz konusu katsayılardaki artış oranlarının incelenmesi yerinde olacaktır. Bu başlık altında yıllar itibari ile taban aylık katsayısı, kıdem aylık katsayısı ve aylık katsayıları incelenecektir.

Tablo 3. Katsayıların Yıllar İtibari ile Artış Oranı

Katsayı Bilgileri						
Yıl/Ay	Aylık Katsayı	Aylık Katsayı %	Yan Ödeme Katsayısı	Yan Ödeme Katsayısı%	Taban Aylık Katsayısı	Taban Aylık Katsayısı %
2013/1	0,073837	-	0,023412	-	0,98798	-
2014/1	0,076998	4,28	0,024416	4,28	1,205274	21,99
2015/1	0,079308	3,00	0,025149	3,00	1,24144	3,00
2016/1	0,088817	11,99	0,028165	11,99	1,390277	11,99
2017/1	0,096058	8,15	0,030462	8,16	1,503595	8,15
2018/1	0,10855	13,00	0,034424	13,01	1,699121	13,00
2019/1	0,130597	20,31	0,041416	20,31	2,044187	20,31
2020/1	0,146061	11,84	0,046321	11,84	2,28624	11,84
2021/1	0,165786	13,50	0,052576	13,50	2,594917	13,50
2022/1	0,235445	42,02	0,074667	42,02	3,68518	42,02
2023/1	0,433684	84,20	0,137535	84,20	6,787992	84,20
Kümülatif Artış Oranı		487,29	Kümülatif Artış Oranı	487,44	Kümülatif Artış Oranı	587,06

Tablo 3’de görüleceği üzere katsayılarda yapılan artış oranı yıllık bazda 2015 yılına kadar düşük enflasyon sebebi ile %5’in altında kalmış; 2016-2021 arası yaklaşık %10 ile %15 arasında seyir etmesine rağmen 2022 yılı ve 2023 yılının ilk altı ayında oldukça yüksek seviyelere ulaşmıştır. Tablonun son satırında bulunan kümülatif artış oranı oranların toplamı olarak algılanmamalı; çünkü bu sayı oranların yüzdesel olarak çarpılması sonucu ile bulunmaktadır. Bunun yanında 2014 yılında taban aylık katsayısının diğer katsayılara oranla yaklaşık 4 kat daha fazla arttığı görülmektedir. Bunun sebebi ise halk arasında ‘**seyyanen zam**’ olarak tabir edilen, tüm memurlara eşit tutarda yapılan artış olarak karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 3. Yıllara Göre Katsayı Artış Oranları

Grafik 3'e göre katsayılar 2014 yılı hariç olmak üzere tamamen aynı seyretmiştir. 2014 yılında yaşanan bu farklılığın nedeni ise bahsi geçen eşit tutarda zam yapmak amacı ile yapılan taban aylık katsayı artışıdır.

4. Memur Maaşı ve Aylık Katsayının Asgari Ücret Karşısındaki Durumu

Yukarıdaki kısımda 1/4 Hazine ve Maliye Uzmanı, memur maaş katsayıları ve asgari ücretin birbirlerinden bağımsız bir şekilde yıllık olarak gösterdikleri performanslar incelenmiştir. Bu veriler kendi içlerinde istikrarlı bir artış göstermelerine rağmen üç farklı tutar ve hesaplama esas verinin nasıl bir ilişki içerisinde olduklarını incelemekte fayda bulunmaktadır.

Tablo 4. Asgari Ücret, Memur Maaş Katsayısı Artış Oranları

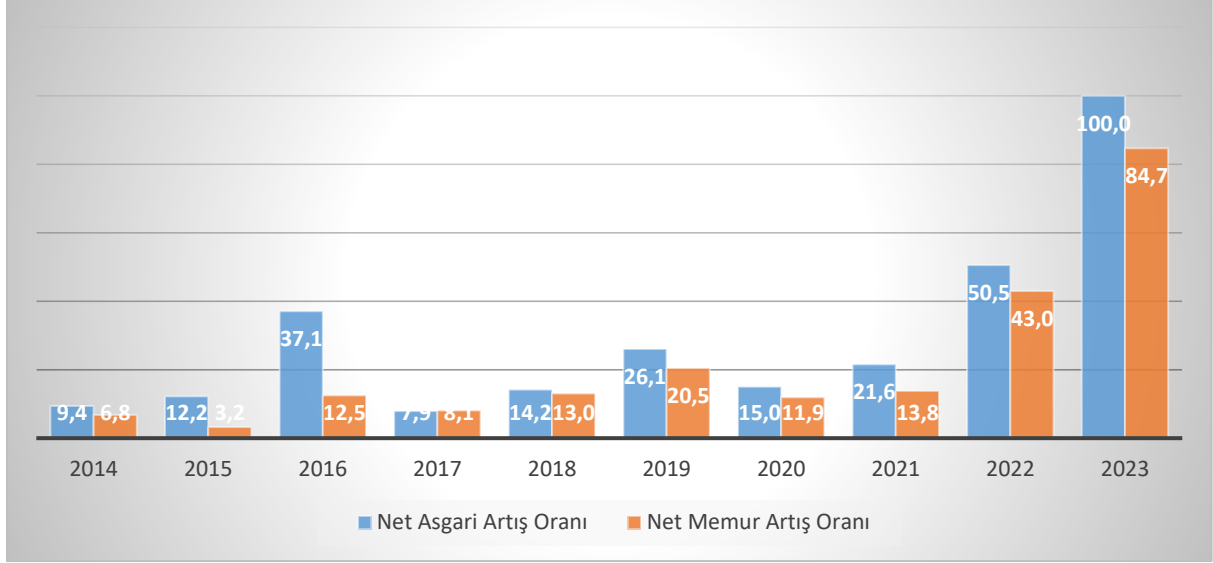
Yıl	Fark Oranı (Asgari Ücret-Memur Maaşı)		Fark Oranı (Asgari Ücret-Katsayı)	Hazine ve Maliye Uzmanı /Asgari Ücret
	Yıllık Net Oran Fark	Yıllık Brüt Oran Fark	Yıllık Net Oran Fark	Net Katı
2013/1	-	-	-	5,91
2014/1	2,68	1,30	5,16	5,77
2015/1	9,00	9,14	9,18	5,31
2016/1	24,58	24,46	25,09	4,36
2017/1	-0,21	-0,26	-0,23	4,36
2018/1	1,16	1,14	1,17	4,32
2019/1	5,58	5,71	5,75	4,13
2020/1	3,10	3,16	3,19	4,02
2021/1	7,77	8,05	8,05	3,76
2022/1	7,52	-2,15	8,50	3,57
2023/1	16,05	18,73	15,80	3,29

Tablo 4'ün ilk iki sütunundaki değerler asgari ücret ile memur maaşı arasındaki oransal artış farkını göstermektedir. Tabloda görüldüğü üzere 2017 yılı ve 2022 yılı brüt oranları hariç geri kalan bütün yıllarda asgari ücrete gelen artış oranı brüt ve net bazda memur maaşının üzerinde kalmıştır. Aynı durumu katsayı üzerinden yorumlayacak olursak net asgari ücretin artış oranı 2017 yılı hariç olmak üzere yine katsayıdan daha fazla artmıştır. Tablo düzeninde fazla yer kaplamaması açısından sadece aylık katsayı baz alınmıştır ancak 2014 yılında gelen seyyanen zam hariç olmak üzere taban aylık katsayısı ve yan ödeme katsayısı açısından da durum aylık katsayıda olduğu gibidir.

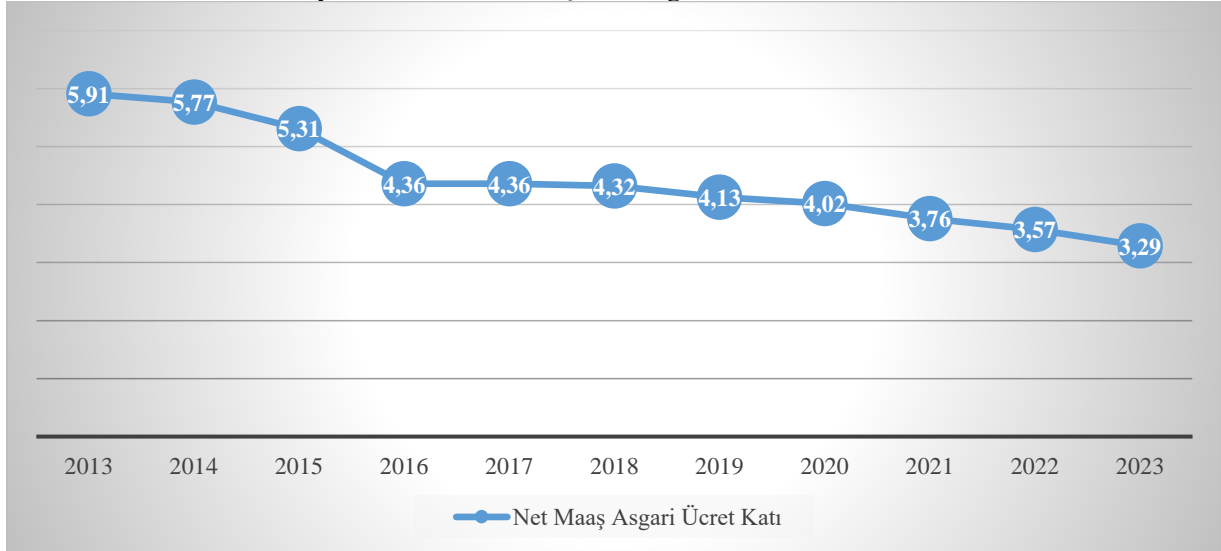
Tablonun son sütununda memur maaşının asgari ücret katı yer almaktadır. Tablo 4 de görüleceği üzere 2013 yılından 2023 yılına gelindiğinde memur maaşı net oranı 5,91 den 3,29 a inmiştir. Bu azalış memur maaşının asgari ücret bazında yıllar içerisinde neredeyse yarısına indiğinin en önemli göstergesidir.

Bu konuda dikkat edilmesi gereken husus, tablolar oluşturulurken farklı unvanlara ait yıllar içerisinde yapılan diğer artışlar ile kişiye özel durumlar (eş yardımı ve çocuk yardımı vb.) dikkate alınmamıştır. Bu durumu genelleştirebilmek adına memur maaşı net brüt tutarlarının yanında bütün memurlar için aynı durumu ifade eden katsayı bilgileri ile kıyaslamaya gidildiğinde, söz konusu katsayıların yıllar içerisinde asgari ücretin artış oranına yetişemediği açıkça görülmektedir.

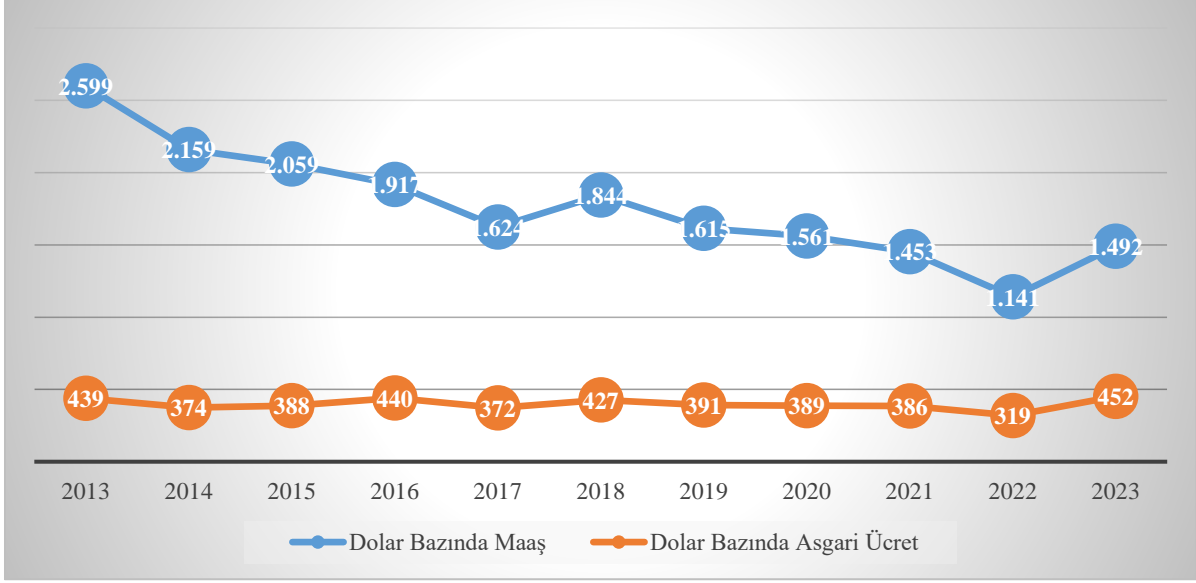
Grafik 4. Yıllara Göre Asgari Ücret ve Memur Maaş Artış Oranları

Grafik 5. Hazine ve Maliye Uzmanı Net Maaşının Asgari Ücret Katı

Grafik 6. Hazine ve Maliye Uzmanı Maaşı ve Asgari Ücretin Dolar Bazında Değeri

Grafik 4'te net asgari ücret artış oranının 2017 yılı hariç olmak üzere, bütün yıllarda net memur maaşından daha fazla arttığı görülmektedir. Grafik 5'e bakıldığında 2013 yılından itibaren memur maaşının asgari ücret cinsinden değeri yıllar içerisinde gerileyerek yaklaşık yarısına indiği görülmektedir. Grafik 6'da ise memur maaşı ve asgari ücretin yıllar itibarıyla dolar bazında değerleri yer almaktadır. Son grafikte dolar bazında da memur maaşının yaklaşık 2500 dolar seviyelerinden 1500 dolar seviyelerine gerilediği görülmektedir. Net asgari ücret yıllar itibarıyla 350-450 dolar arasında değişkenlik göstermiştir. Asgari ücret alım gücünü dolar bazında korumuş ancak memur maaşları için aynı sonuca ulaşılması mümkün olmamıştır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Son yıllarda ülkemizin önemli gündem başlıklarından biri olan enflasyona bağlı olarak çalışanlar aylık gelirlerini belirli kriterler ile ölçme eğilimine girerek satın alma güçlerini tespit etmeye çalışmaktadır. Şüphesiz ki bu eğilime sahip büyük bir kesimi de memurlar oluşturmaktadır.

Kamuda görev yapan memurlara ait birçok unvan farklı mevzuatlar ile düzenlenmiştir. Her unvanın kendine özel tahakkuk kalemleri ve kesintileri bulunması yanı sıra unvanlara ait birden fazla derece ve kademe yer almaktadır. Buna bağlı olarak maaş hesaplamaları günümüzde yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre kişiye özel yapılmaktadır. Bu nedenle bütün memur maaşlarını kıyaslamak mümkün olmadığı için veri olarak hiçbir ek ödeme almayan ve 5434 sayılı Kanuna tabi 1/4 Hazine ve Maliye Uzmanı unvanı baz alınarak hesaplamalar yapılmıştır. Diğer unvanlara ait mevzuatla düzenlenen ek artışlar dikkate alınmamıştır. Ancak tek unvana bağlı karşılaştırmanın net sonuç vermemesi ihtimaline karşı

kıyaslamaya memur maaş katsayısı da dâhil edilmiştir. Bu iki veriye karşı ise net ve brüt asgari ücret ile dolar kuru sabit değişken olarak ele alınmıştır. Bunun yanında asgari ücretin performansını ölçmek açısından asgari ücretin dolar kuru karşısındaki durumuna grafiklerde yer verilmiştir.

Asgari ücret yıllık olarak belirlenmektedir. Ancak ilgili mevzuat gereği aylık katsayı, taban aylık katsayısı ve yan ödeme katsayısı Bütçe Kanunu ile belirlenmekte, Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın ise bu katsayıları üçer veya altışar aylık dönemler itibarıyla güncelleme yetkisi bulunmaktadır. Mevcut uygulamada artış oranları toplu sözleşme ile belirlenmekte ve altışar aylık dönemler itibari ile uygulamaya konulmaktadır. Bu artışlara ilave olarak son dönemlerde toplu sözleşme ve enflasyon farkına ek olarak refah payı uygulaması hayata geçirilmiştir.

Memur maaşı ve memur maaş katsayısı asgari ücret ve dolar kuru karşısında yıllar itibarıyla düşüş göstermektedir. Yapılan zam oranlarına bakıldığında bir yıl hariç asgari ücrete memur maaşından daha fazla artış sağlanmış ve her yıl asgari ücret ve memur maaşı arasındaki fark birbirine yaklaşmıştır. Bu fark yazıda belirtilen unvan için dikkat çekici bir noktaya ulaşmış ve bu durum satın alma gücü açısından da önem arz etmektedir.

Memurlarda çalışma barışını olumsuz etkileyecek bir durum ise asgari ücretin memur maaşının üzerine çıkacağı endişesidir. Ancak asgari ücretin temel olarak ülkede verilmesi gereken minimum tutar olduğu ve bu durumun yasalar ile güvence altına alındığı göz önünde bulundurulursa bunun olması mümkün değildir. Bu mantığa ek olarak, memur maaşının asgari ücretin altında kalmaması durumu 657 Sayılı Kanununun 146 ncı maddesinde *“Bu Kanun gereğince ödenecek aylık, taban aylığı, kıdem aylığı zam ve tazminatlar ile diğer ödemeler toplamının brüt tutarı, bulunulan yerde İş Kanunu gereğince işçiler için tespit olunan asgari ücretin aylık tutarından az olamaz: az olması halinde, aradaki fark memurun diğer özlük hakları ile ilgilendirilmeksizin tazminat olarak ödenir.”* ifadesi ile de hüküm altına alınmıştır.

Her ne kadar memur maaşı dolar karşısında neredeyse yarısına kadar gerileme gösterse de asgari ücret, baz alınan 10 yıllık periyotta dolar kuru karşısında oldukça istikrarlı performans göstermiştir.

Asgari ücret ile memur maaşı oldukça farklı dinamiklerde belirlenmektedir. Memur maaşları için bütçeye getirilen yük ön plana çıkmakta iken asgari ücretin maliyetini özel sektör ödediği için işveren maliyeti daha ön plandadır. Asgari ücret ile memur maaşlarının kesiştiği tek nokta ise asgari ücretin vergisi kadar tutarın memur maaşlarında ödenecek gelir vergisi tutarında istisna tutulmasıdır. Bu istisnaya bağlı olarak asgari ücret artışı ile birlikte memur

maaşlarındaki net tutar özelinde ek bir artış sağlanmaktadır. Ancak grafik ve tablolarda görüldüğü gibi bu artış net memur maaşının asgari ücret ve dolar kuru karşısındaki durumunda ne yazık ki etkili olamamıştır.